

Miten lisää taloustiedettä Suomen talouspolitiikkaan?

Vesa Vihriälä

Talousneuvoston sihteeristön päällikkö

Valtioneuvoston kanslia

Kansantaloudellisen aikakauskirjan uusi päätoimittaja, professori Matti Pohjola (2006) arvioi ensimmäisessä pääkirjoituksessaan, ettei kotimaisella taloustieteellisellä tutkimuksella ole viime aikoina ollut juurikaan sanottavaa Suomen talouspolitiikan muotoutumisessa.

Syyksi hän katsoi yhtäältä akateemisen tutkimuksen ymmärrettävän pyrkimyksen meritoitua kansainvälisillä areenoilla, joilla Suomea koskevat asiat eivät ole yleensä kiinnostavia. Toisaalta myöskään viranomaisten puolelta ei ole kunnolliselle, riittävän perusteelliselle tutkimukselle kysyntää. Sikäli kuin politiikkavalmistelussa tukeudutaan tutkimukseen, se tapahtuu lähinnä hyvin lyhytjännitteisin, usein vain muutaman kuukauden pituisin projektein.

En ole varma, onko tilanne kauttaaltaan niin huono kuin Pohjola antaa ymmärtää. Esimerkiksi Pohjolan oma tuottavuutta koskeva tutkimustyö ja hänen puheenvuoronsa teknologian kehittämisen ja käyttöönoton merkityksestä ovat uskoakseni vaikuttaneet merkittävästi talouspolitiikan päättäjien lisääntyneeseen kiinnostukseen pyrkiä edistämään tuottavu-

den kasvua mm. erilaisin innovaatiopolitiikan toimin. Parin vuoden kokemuksen perusteella rohkenisin myös väittää, että selkeästi kirjoitetut analyysit ja napakat esitykset saavat poikkeuksetta hyvän vastaanoton ainakin talousneuvoston jäsenten keskuudessa.

En myöskään vähätelisi muutamien kuukausien varoitusajalla tehtävien pikaselvitysten tai katsausten hyödyllisyyttä ja merkitystä. Asioiden luonteen takia näiden vaihtoehto voi usein olla ratkaisujen tekeminen ilman mitään taloustieteellistä panosta.

Mutta kiistatta soveltavan tutkimuksen ja siihen perustuvien julkisten puheenvuorojen panos voisi olla paljon vahvempi. On myös helppo yhtyä Pohjolan näkemykseen, että syitä on sekä kysyntä- että tarjontapuolella.

Hyvä ajankohtainen esimerkki ensimmäisestä on kunta- ja palvelurakennehanke. Hanke syntyi hallituskauden ”puolivälin tarkastelussa” vuoden 2005 alussa tavoitteena tehdä peruspalveluiden uudistamiseen liittyvät päälinjaukset lainsäädäntöä myöten vielä kuluvalle vaalikaudella. Kun aikataulu muodostui tällaiseksi, ei luonnollisestikaan ollut mahdollista

tehdä perinpohjaista tutkimusta erilaisista vaihtoehtoista niin, että vasta tutkimusten valmistuttua olisi ryhdytty pohtimaan, miten olisi syytä edetä.

On kuitenkin sanottava, ettei asiasta käydystä keskustelussa (poliitikkojen puheenvuoroissa, pääkirjoituksissa) ole aina otettu kovin vakavasti edes jo tehtyä tutkimusta, jota sitäkin on koko joukko. Kuntapalveluiden tuotannon tehokkuutta koskevat suomalaiset tutkimukset ovat lähes poikkeuksetta tuottaneet tuloksen, että kuntakoolla ei näytä olevan sanottavaa merkitystä tehokkuuden kannalta, vaikka kuntien välillä onkin huomattavia tehokkuuseroja. Tästä huolimatta poliittinen keskustelu on kohdistunut voittopuolisesti kysymykseen optimaalisesta kuntakoosta. Tämä on itse asian kannalta valitettavaa ja tietysti turhauttavaa tutkimusta tehneiden näkökulmasta.

Mutta yhtä lailla on aiheutta kysyä, kuinka paljon yliopistojen ja tutkimuslaitosten varttuneemmilla ekonomisteilla – joitain poikkeuksia lukuun ottamatta – on ollut kiinnostusta puheenvuoroihin ajankohtaisista talouspolitiikan kysymyksistä. Kuinka laajalti akateemiset taloustieteilijät ovat esimerkiksi keskustelleet istuvan hallituksen ehkä tärkeimmän talouspoliittisen linjauksen, verotuksen keventämisen vaikutuksista työllisyyteen ja julkisen talouden tasapainoon tai vähän laajemmin finanssipolitiikan liikkumavarasta ja sen käytöstä?

Olisi epäilemättä eduksi saada syntymään Pohjolan kaipaamia pitempijänteisiä tutkimusohjelmia keskeisistä talouspoliittisista kysymyksistä niin, että hankkeissa yhdistyy sekä akateeminen että talouspoliittinen osaaminen.

Hallinnollisesti suoraviivaisin keino on pyrkiä kohdentamaan eri ministeriöiden ns. sektoritutkimuksen resurssit nykyistä tarkoituksen mukaisemmin riittävän pitkäjänteisiin hank-

keisiin, joissa on vahva taloustieteellinen ote. Koska on epärealistista kuvitella vain lisäävän sektoritutkimuksen voimavaroja, tämä edellyttää muutoksia sektoritutkimuksen organisointiin ja voimavarojen jakoon. Tämä on osoittautunut hitaaksi organisaatioihin luontaisesti liittyvän inertian ja ristiriitaisten intressien takia. Parhaillaan istuvan ns. Neuvon sektorityöryhmän toivotaan jälleen kerran tuottavan toteuttamiskelpoisia esityksiä vuoden loppuun mennessä.

Tärkeä kysymys sektoritutkimuksen osalta on, missä määrin ministeriöiden tutkimusvarat sidotaan ministeriöiden tutkimuslaitosten käyttöön. Tutkimuslaitoksille korvamerkityt varat mahdollistavat luonnollisesti tietyn pitkäjänteisyyden. Mutta samalla niistä kehitty helposti ”saavutettu etu”, eikä rahoituksen kohdistaminen uudelleen tarpeiden muututtua ole kovin helppoa. Sitomattomat varat sen sijaan mahdollistavat asiantuntemuksen hyödyntämisen sieltä, missä sitä löytyy, olkoon kyse valtion omista laitoksista tai muista tutkimuslaitoksista, kotimaassa tai ulkomailla. Sitomattomien varojen ongelmaksi kuitenkin on osoittautunut, että ne joutuvat tiukassa menokehysmenetelyssä korvamerkittyjä varoja helpommin karsinnan kohteeksi.

Toinen suunta voisi olla asettaa lainsäädännön valmisteluun liittyvälle taloudellisten vaikutusten arvioinnille suurempia vaatimuksia. Ainakin merkittävimmiksi arvioitujen hankkeiden yhteydessä voisi ajatella edellytettävän tietyt verraten vaativat tutkimukselliset kriteerit täyttävä ennakoarviointi ja seuranta-menettely. Koska aikaa ei aina ole huolelliseen tutkimukseen, eikä resurssijakaan rajattomasti, tämä edellyttäisi selkeää hankkeiden luokitte-
lua ennakolta tarkemmin arvioitaviin ja muihin.

Kolmanneksi olisi vihdoin saatava erilaisten viranomaisten keräämien rekisteriaineistojen tutkimuksellinen hyödyntäminen paremmalle tolalle. Nykyisin monia kiinnostavia ja poliittikan kannalta tärkeitä hankkeita jää toteuttamatta, koska tutkimuksen tekijät eivät kykene rahoittamaan sinänsä verraten pieniä lisäkustannuksia kalliilla luotujen tietovarantojen hyödyntämiseksi tehokkaasti ja tietosuojavaatimukset huomioon ottaen. Tämä koskee yleisesti tutkimusta, mutta myös moniin talouspoliittisesti kiinnostaviin kysymyksiin järkevien vastausten saaminen edellyttää usein huolellista mikroaineistoihin perustuvaa tutkimusta.

Rekisteriaineistojen parempi saatavuus tutkimuskäyttöön voisi erityisesti helpottaa Pohjolan toteamaa ongelmaa, etteivät Suomea koskevat kysymykset kiinnosta kansainvälistä akateemista yleisöä. Vaikkei Suomi sinänsä olekaan ehkä kiinnostava, usein erinomaiset suomalaiset aineistot voivat tarjota mahdollisuuden paljon parempilaatuiseen empiiriseen työhön kuin mitä arvostetuissa tieteellisissä lehdissä ns. suurten maiden aineistoilla julkaistaan. Tällöin

sekä kotimaisilla tutkijoilla että myös kansainvälisillä tähtitutkijoilla pitäisi olla luonteva intressi analysoida meille tärkeitä ongelmia.

Rekisteriaineistojen paremmasta hyödyntämisestä on ollut erilaista pohdintaa ja aloitteita jo useiden vuosien ajan. Ratkaisun avaimet ovat valtiovarainministeriössä ja Tilastokeskuksessa. Olisi toivottavaa, että asia etenisi ennen kuin muut hyviä rekisteriaineistoja tuottavat maat – Tanska ja Ruotsi etunenässä – tyhjentävät pajatson kokonaan.

Mutta vaikka valtiovalta tekisi mitä tahansa taloustutkimuksen tehokkaammaksi hyödyntämiseksi politiikan valmistelussa, ei asia tule kuntoon ilman yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa työskentelevien omaa aktiivisuutta ja valmiutta julkiseen keskusteluun. □

Kirjallisuus

Pohjola, M. (2006): ”Taloustieteilijät ja talouspolitiikka”, *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, vol. 102, nro 1, s. 3–4.